

Moderaterna och upp opinionsbildning

| av Mattias Bengtsson

Moderaterna har nu bestämt sig för att regeringsmakten är viktigare än långsiktig opinionsbildning. Oavsett om det valet är riktigt eller ej, var det nödvändigt att välja.

Svenskt Näringslivs övergång från opinionsbildning till lobbying är däremot ett historiskt misstag. Men det är en del i normaliseringen av Sverige.

Nu måste liberalismens försvarare söka nya vägar.

UNDER DET SENASTE ÅRET har det hänt något viktigt i det svenska opinionsbildningslandskapet. Två av samhällsdebattens tyngre aktörer har ömsat skinn: Moderata Samlingspartiet och Svenskt Näringsliv.

Den era som grundades av Bohman-Ehrenkrona-Nicolin-Ljunggren-Eskilsson är över. I stället får vi Reinholdt-Borg-Treschow-Lindsö-Holmström. Denna skinnömsning riskerar att leda till att opinionsbildningstrycket till förmån för förnyelsen av vårt land avtar.

Vi som på allvar vill frigöra det svenska samhället från det institutionaliserade översitteriet och som vill att Sveriges potential för skapande och välstånd till fullo skall blomma ut, vi måste förhålla oss till det nya, men kanske inte helt överraskande, läget.

Det hände då och då att jag framförde kritik mot den dåvarande Bildt-regeringen. En vanlig motfråga från regeringens försvarsadvokater var:

”Ja, men vad skulle du själv göra om du var i Carl Bildts kläder?”

Mitt standard svar var:

”Jag skulle naturligtvis omedelbart avgå som statsminister.”

Bakom frågan och svaret ligger skillnaden mellan direkt politisk maktutövning och opinionsbildning.

När jag kritiserade Bildt-regeringen utgick jag inte

nödvändigtvis från vad som var politiskt möjligt för hans minoritetsregeringskoalition att åstadkomma. Inte sällan vill den som kritiserar politiska makthavare just förändra det politiskt möjliga, de vill bilda opinion för sin sak. Att då låta det politiska utbytet redan inledningsvis begränsas av vad det är möjligt för en statsminister Bildt – eller en statsminister Carlsson – att fatta beslut om, leder till en självpåtagen politisk impotens.

Det är ett – av många skäl – till varför jag har svårt att se mig själv i rollen som statsminister. Jag inser att mina liberala värderingar inte har tillräckligt stort stöd bland partier eller väljare för att det skall vara meningsfullt att ta på sig uppgiften att utöva direkt politisk makt.

”I dag är partierna allt mer trängda av medborgare som tänker och agerar självständigt.”

FORMA ELLER FÖLJA OPINIONEN?

Visst kan också politiker påverka opinionen. Men i demokratier är

deras handlingsutrymme mera begränsat än vad vi oftast inser och, vill jag påstå, det har krympt med tiden.

Historiskt spelade de politiska partierna en betydande opinionsbildande roll. Partierna predikade för medborgarna och satte i större utsträckning än i dag agendan. I dag är partierna allt mer trängda av medborgare som tänker och agerar självständigt. Vi är inte beredda att stillatiggande lyssna, göra vårt val och därmed låta oss nöja. Vi förväntar oss att politikerna skall lyssna till oss, och vi hoppas att de skall följa oss – inte vi dem.

Självfallet har detta också påverkat hur partierna formar sin politik. Men när fokusgrupperna snarare än

Näringslivet ger ningen

*Öppen kyrka eller
renlärig sekt?*

partiprogrammen blir riktmärken får vi en politisk scen där de flesta politiska aktörer dras mot ett visionslöst, utslätat och okontroversiellt budskap.

Detta behöver i och för sig inte leda till att demokratin urholkas eller att politiken blir meningslös, vilket vissa tror. Tvärtom kan man hävda att det är helt normalt i en mogen demokrati att politikerna i större eller mindre utsträckning följer medborgarna. Även om den sakpolitiska skillnaden mellan ledande politiker som slåss om makten minskar, återstår fortfarande viktiga frågor som vem som är mest lämpad, skicklig eller helt enkelt uppfattas som tryggast att ge makten till. Även om två personer har samma politiska dagordning, kan de som politiker och personer uppfattas – och vara – helt olika.

Ta Göran Persson och Fredrik Reinfeldt. Det är nog att ta i att hävda att de numera har samma politiska dagordning. Men skillnaden var onekligen större mellan Olof Palme och Gösta Bohman – socialisering av näringslivet eller liberal revolution. För medborgarna blir därmed valet mellan Persson och Reinfeldt annorlunda, och kanske politiskt svårare, än mellan Palme och Bohman. Annat än sakpolitiska aspekter blir viktigare.

FOTO: Thérèse B.

Är det dags för ett byte? Vem litar jag på? Är han för ung – eller för gammal? Vem har bäst partikamrater och medarbetare? Bortsett från politiken kan Persson och Reinfeldt vara helt olika.

SLUT PÅ SCHIZOFRENIN

Vill jag därmed ha sagt att den omprofilering av Moderata Samlingspartiet som den nya partiledningen genomdrivit är naturlig och självklar? Är det rätt att gå från "systemsifte" till "stabilitet, tillväxt och trygghet", från radikal liberalism till reformvänlig folkhemsconservatism?

Nej, inte nödvändigtvis. Det beror på vad man vill åstadkomma som parti.

Däremot är jag övertygad om att moderaterna gjort ett nödvändigt val. Partiet har lämnat en period av schizofreni bakom sig, en period där moderaterna önskat vara både brett och smalt – en öppen kyrka men också en renlärig sekt – på en och samma gång.

Bo Lundgren är, tror jag, det närmaste vi haft en libertariansk partiledare i Sverige. Bo Lundgren ville väldigt gärna bli statsminister. Det gick inte ihop. Svenskarna vill inte ha en statsminister med libertarianska böjelser.

Därmed blev också moderaternas radikalitet ett hinder för maktsifte. Moderaterna är största borgerliga parti och gör anspråk på statsministerposten. Den väljare som funderar på att rösta för ett maktsifte, men inte på moderaterna, måste då givetvis ställa sig frågan vad det moderata inflytandet i en ny regering kan komma att innebära. Motsvarigheten skulle vara om någon funderade på att lägga sin röst på socialdemokraterna, men tvekade när han insåg att den eventuellt blivande regeringens största block skulle bestå av kommunister och miljöpartister. En rimlig tvekan.

Moderaterna hade kunnat göra ett annat val. Partiet kunde ha valt bort strävan efter den exekutiva makten till förmån för opinionsbildning. Partiet hade då valt bort att vara statsministerkandidatparti, kanske t o m avstått från att automatiskt betraktas som en del av en framtida borgerlig regeringskoalition. I stället hade partiets roll, likt vänsterpartiet och de gröna, främst varit att flytta gränserna för det politiskt möjliga.

För med moderaternas ompositionering kommer utrymmet för det politiskt möjliga att minska – fram-

för allt för socialdemokraterna. Nu krävs det inte några större skattesänkingsinitiativ från Göran Perssons sida för att han plötsligt skall ha blivit en större skattesänkare än Reinfeldt.

Moderaternas val är ett problem, kanske till och med ett stort problem, för den liberala opinionsbildningen i Sverige. Men trots detta, är det viktigaste att moderaterna nu gjort sitt val. Och med tanke på partipolitikens incitamentsstrukturer, partiorganisationens sammansättning och personfrågornas betydelse var utgången rätt given: strävan efter makt är viktigast.

Och ett maktsifte är i dag ett självändamål. Politiska makthavare skall inte sitta för länge – och Göran Persson har suttit för länge. Förhoppningsvis kommer därmed också moderaternas val av en tydligare strategi med mjukare profil att ge resultat. Säkert är det sannerligen inte. Tiden att övertyga väljarna om att moderaterna menar allvar med sin skinnömsning är kort. Vi bevittnar ett experiment, ett försök.

SVENSKT NÄRINGSGLIVS MISSTAG

I fallet Svenskt Näringsliv är det dock inte en fråga om att bota schizofreni. Här handlar det om att en central och viktig aktör i den svenska samhällsdebatten går från en huvudstrategi till en annan – och därmed begår ett misstag.

Under en tid har Svenskt Näringsliv sänt ut tydliga signaler om att det nu är slut med att opinionsbilda för att göra det politiskt omöjliga möjligt. I stället är det lobbying för att genomföra det politiskt möjliga som gäller.

Detta är i och för sig inte särskilt märkvärdigt. Svenskt Näringsliv – och framför allt Svenska Arbetsgivarföreningens – inställning till opinionsbildning har i ett internationellt perspektiv avvikit från det normala. Europeiska arbetsgivar- eller näringslivsorganisationer är oftast trångsynta och fokuserar smalt på medlemmarnas särintressen. Deras främsta uppgift är att hålla sig väl med de politiska makthavarna – vilka de än är – för att nå kortsiktiga mål genom ofta diskret lobbying, i bland på gränsen till korruption.

I vårt land har speciella historiska omständigheter lett till att SAF och Svenskt Näringsliv kommit att arbeta för en bredare, långsiktig och principiell syn på marknadsekonomi och företagande. Därmed har man i större utsträckning än vanligt kommit att företräda ett all-

"Partiet har lämnat en period av schizofreni bakom sig, en period där moderaterna önskat vara både brett och smalt."

"Bo Lundgren är, tror jag, det närmaste vi haft en libertariansk partiledare i Sverige."

mänintresse snarare än olika särintressen. Målet har varit ett bättre samhälle för alla, inte att leverera privilegier till medlemmarna.

Genom den mycket höga organisationsgraden på den svenska arbetsmarknaden har uppdragsgivarna varit många och representerat en rad olika branscher och företag. Särintressena har i hög utsträckning tagit ut varandra, även om de stora medlemsföretagens inflytande tyvärr varit för stort på det svenska näringslivets obalanserade sammansättning.

Mot slutet av 60-talet kombinerades detta med en vänstervåg som under 70-talet kulminerade i en skatte- och regleringsexplosion följt av krav på socialisering av näringslivet genom de så kallade löntagarfonderna. Då fick näringslivet nog. Dess viktigaste organisation kom att ideologiserats. Och det var för övrigt i detta läge som SAF beslutade att dra igång tankesmedjan Timbro, en verksamhet som länge var unik i Västeuropa undantaget Storbritannien.

Denna period av förhållandevis upplyst och medveten opinionsbildning tycks nu vara över. Ett viktigt, och i grunden gott, skäl är att Sverige helt enkelt normaliserats. För ett kvarts sekel sedan var Sverige landet annorlunda. I dag är vi som vilket annat europeiskt land som helst. I detta avseende har också näringslivets opinionsbildning varit mycket framgångsrik. Sveriges ekonomi är öppnare, marginalskatterna lägre, de privata initiativen fler, samhällsdebatten bättre – och vi är medlemmar av EU. För en liberal är Sverige 2004 ett mindre dåligt land än Sverige 1978.

Men ett annat skäl till Svenskt Näringslivs skinömsning är, misstänker jag, att näringslivets företrädare i ett normaliserat Sverige inte på samma naturliga sätt inser skillnaden mellan opinionsbildning och lobbying. När politikerna inte längre hotar med att ta över företagen är det lätt att tro att de vill en väl. I stället för att tala till politiska makthavare börjar de då samtala med dem – i värsta fall börjar de till och med förhandla med dem.

Näringslivets företrädare måste ha tillräckligt mycket distans till sitt uppdrag för att inse att det primära inte är att framföra sina önskemål till politikerna – av politiker får man inget utan att ge något tillbaka. Talar man till politiker är det för att öka opinionstrycket för de förändringar man önskar, det vill säga man talar till politiker för att indirekt kommunicera med medborgarna och öka förståelsen för den egna agendan.

Alltså. Man går inte till Rosenbad för att visa hur glad och stolt man är över att erhålla företräde inför statsministern. Man går till Rosenbad för att utnyttja tillfället för att visa allmänheten hur djupt, verkligen djupt, bekym-

rat näringslivet är över att statsministern och hans regering inte fattar kopplingen mellan välstånd, tillväxt, företagande och lägre skatter.

EU:S ROLL

Om man vill finna ett ytterligare skäl bakom näringslivets nya attityd till våra makthavare är det sannolikt EU. Inom EU påverkas företagen i allt högre utsträckning av regelverk som utformas i Bryssel snarare än i Stockholm. Inte minst för de dominerande storföretagen, som till exempel Ericsson, har därmed vårt medlemskap i EU lett till att man vill ha med den svenska regeringen som en allierad när man lobbar i Bryssel. Det kostar.

Jag är övertygad om att det för det svenska näringslivet – och då främst för de små och medelstora företagen med stark förankring i Sverige – varit bättre att hålla fast vid den breda och principiella opinionsbildningen för marknadsekonomi, entreprenörskap och privat ägande som huvudsakligt redskap. Det kanske går långsammare än lobbying, med det ger långsiktigt mycket bättre och hållbarare resultat.

Trots detta tror jag att det är naivt att hoppas att Svenskt Näringsliv skulle återgå till det tidigare sättet att verka. Organisationens interna maktstruktur och den fortsatta normaliseringen – eller europeiseringen om man så vill – av Sverige gör det osannolikt.

Men det finns ett arv. Moderata Samlingspartiets radikalitet och Svenska Arbetsgivareföreningens opinionsbildning under ett par decennier har lett till att vi i dag är rätt många liberaler. Självfallet är vi inte många jämfört med befolkningen som helhet, men vi är till exempel många jämfört med antalet i andra länder i vår omgivning.

Och vi är tillräckligt många för att det är viktigt hur vi reagerar på de förändringar jag beskrivit.

Det är lätt att se detta som en stor motgång, ett nederlag och att därmed ta ut sin ilska och frustration på de nya ledningarna i moderaterna och Svenskt Näringsliv. Men, vilket jag hoppas framgått, det är inte särskilt meningsfullt. Det lär inte leda till något annat än ännu mera ilska och frustration – samt onödiga konflikter. Och med tiden kommer därmed det liberala arvet att vara förbrukat.

Bättre är då att önska moderaterna och Svenskt Näringsliv lycka till – och att fortsätta det liberala upplysningsprojektet i andra och nya former. Kanske är det rent av så att den liberala förnyelseagendan kommer att stärkas av att inte drivas av bolagshögern?

Mattias Bengtsson (mattiasb@timbro.se) är chef för Timbro.

”Denna period av förhållandevis upplyst och medveten opinionsbildning tycks nu vara över.”